

LITTERATUR

TVÅ HERDABREV

Ärkebiskop Brilioths för någon månad sedan utkomna herdabrev har tilldragit sig åtskillig uppmärksamhet. Svenska kyrkan intar alltjämt den ställningen i samhällslivet, att man med intresse studerar en första utförligare programförklaring från dess nykorade främste talesman. Den nye ärkebiskopen har också öppet och oförfärat tagit till orda rörande en rad aktuella problem inom kulturliv, kyrka och teologi. Brilioth måste sägas vara som måhända ingen nu levande kyrkoman skickad att giva en sådan mångsidig överblick. Hans vetenskapliga träning har givit honom historiska perspektiv och respekt för fakta. Hans många år som teologie professor, domprost och biskop har fört honom i intim kontakt med svenskt kyrkoliv av i dag. Hans mycket vidsträckta studier, utrikesresor och ekumeniska verksamhet har befriat honom från varje kyrklig provinsialism. Formellt präglas detta herdabrev av samma konstnärliga ambition, som möter i hans historiska författarskap, där man som höjdpunkter just ur denna synpunkt vill peka på *The Anglican revival*, vilken i England ofta betecknas som det bästa arbetet om den mångomskrivna Oxford Movement, samt *Den senare medeltiden 1274—1521* i verket *Svenska kyrkans historia*.

I denna korta anmälan kan det endast bli frågan om att fästa uppmärksamheten på vissa avsnitt i herdabrevet. Det allmänna kulturläget karakteriseras med den talande rubriken »En brusten kultur». Den kristna enhetskulturen existerar icke längre, men vad skall kunna ersätta denna? »Vilka alternativ», frågar författaren, »erbjudas för en människa, som vänt kristendomen ryggen, och som från en rent sekularistisk utgångspunkt vill få en mening i tillvaron»? Som lika otillfredsställande betecknas den optimistiska utvecklingstron och existentialismen enligt Sartre, som blott vill leva i nuet utan alla illusioner. Författaren finner hos vårt lands »s. k. kulturelit» »en nervös oro att städse vara i nivå med det mest avancerade» och ser däri »ett av de påtagligt provinsiella dragen i den nutida svenska kulturen». I detta sammanhang beröres den moderna statens makttillväxt. »Statslivets hypertrofi, dess inneboende tendens att växa över alla gränser, att icke erkänna några fridlysta områden, är en generell företeelse, som inger fruktan, även då staten satt individens frihet på sitt program.»

Till frågan om staten återvänder ärkebiskopen senare i samband med problemet stat och kyrka. Det har knappast undgått en uppmärksam iakttagare, huru den socialistiska politiken sedan något årtionde går ut på att stadigt och säkert lägga kyrkan under en allt starkare statskontroll. Kyrkomötet har beredvilligt svält det ena

pillret efter det andra. Man har till sist börjat reagera bland prästerskapet, tydligen starkast inom det yngre kleresiet, där tanken på kyrkans skilsmässa från staten vunnit icke så få anhängare. Ärkebiskopen berör dessa tendenser till skärpt statskontroll och fördöljer icke, att utvecklingen synes honom ägnad att inge betänkligheter. »Det är påfallande, att snart sagt varje reform av kyrkans förvaltning medfört en ökad bundenhet vid den statliga organisationen.» Det kan icke annat än väcka oro, att staten griper allt fastare tag om kyrkan, samtidigt som denna statsmakt själv synes bli alltmera likgiltig för kristen tro. Författarens intressanta diskussion av problemet kan icke här i sin helhet refereras, men något måste dock sägas. Ärkebiskopen ställer frågan, om en kyrkans skilsmässa från staten kanske till sist är den ofrånkomliga lösningen. Han bekänner sig emellertid till slut vara av den bestämda uppfattningen, att det skulle vara »ansvarslöst att vilja framkalla denna uppgörelse, så länge den icke ter sig för kyrkan som den enda utvägen att verkligen förbli kyrka». Ett sådant läge är enligt hans mening ingalunda för handen. Några antydningar ges, om vilka konsekvenser en dylik radikal skilsmässa skulle ha för kyrka och samhälle. Vi skulle få en religionslös stat, »och detta skulle sannolikt innebära en till kristendomen negativt inställd stat». Man måste ge författaren rätt däri, att en sådan stat är ett avskräckande framtidsperspektiv för Svenska kyrkan och — skulle man tycka — även för frikyrkorna, t. ex. med tanke på kristendomsundervisningen. Man skulle vilja tillägga, att det ur allmänt medborgerlig synpunkt icke kan vara någon fördel att motsättningarna inom folket skärpas i den grad, som väl nödvändigtvis bleve följderna av en fullständig skilsmässa. Ärkebiskopen hoppas för sin del livligt, att ett fortsatt samarbete mellan stat och kyrka skall kunna äga rum, men vädjar till sist till staten att beakta kyrkans ömtåliga ställning. Fullkomligt riktigt påpekar han, att »det ökade avståndet mellan det borgerliga och det kyrkliga samfundet är ett motiv snarare för ökad kyrklig självständighet än för starkare statsbundenhet». I detta sammanhang nämnas några punkter, där konflikter med staten lätt kunna uppstå, om icke kyrkans synpunkter vinna förståelse — de gälla rätt för präst att vägra vigsel för frånskild, abortlagstiftningen, skolans kristendomsundervisning, kyrkobokföringen, kyrkans rätt att försätta uppenbart olämplig präst ur tjänstgöring, pastoratsregleringen samt kyrkomötets kompetens.

I ärkebiskopens granskning av aktuella tendenser inom svenskt kyrkoliv och svensk teologi har man särskilt fäst sig vid dennes omdömen om den uppspirande högkyrkligheten. För den som icke närmare följt den inomkyrkliga utvecklingen torde sagda riktning knappast vara mera än ett namn, möjligen knutet till då och då uppdykande sensationsjournalistik. Rörelsen ifråga får enligt anmälares uppfattning i mycket ses som en reaktion mot den tilltagande sekulariseringen. Den är i det stora hela ganska moderat och ter sig i jämförelse med motsvarande riktning inom den engelska kyrkan, från vilken den mottagit viktiga impulser, högst beskedlig. Den rymmer likvisst faror, som Brilioth klart skönjer. »En överdriven omsorg om

kultens detaljer och ett återupptagande av för länge sedan avlagda kyrkobruk skapar lätt en misstämning och en känsla av främlingskap hos församlingen.» Det finnes, menar författaren — icke utan skäl — en risk för att det uppstår en klyfta mellan »ett slags speciell prästreligion och lekmanafromheten». Men denne visar också en icke alldeles vanlig förståelse för och uppskattning av denna nya riktning, vars inflytande enligt hans säkerligen riktiga bedömning kommer att tilltaga. Rörelsen svarar, synes det honom, »i viss mån mot ett behov, som vår traditionella ordning icke tillräckligt tillgodoser — ett behov av oreserverad hängivelse, kanske man skulle våga säga: av heligt överdåd».

Brilioth har, om anmälnaren icke tar miste, såsom historiker icke identifierat sig med någon teologisk riktning. Herdabrevets avsnitt em det teologiska läget ger samma bild som det föregående om det aktuella kyrkolivet: här möter en kyrkoledare, som står över partier och skolor, men som är angelägen att göra rättvisa åt alla och att bringa alla i ett fruktbarande samarbete till kyrkans bästa. Med beklagande tycker sig ärkebiskopen hos den nutida teologien spåra både en viss brist på intresse för och oförmåga att komma i kontakt med den bildade lekmanavärld, som måhända skulle kunna nås, om teologien bemödade sig mera därom. Medan den senare lämnat den liberala epoken bakom sig, lever inom lekmannaopinionen, pressen och skolan just den liberala teologiens tankar kvar. Författaren undrar, om icke den systematiska teologien, som hos oss på senare tid blivit alltmera inriktad på historiska undersökningar, framför allt om Luthers tänkande, också borde söka tolka trons innehåll i moderna tankeformer. Det monotona åberopandet av Luther i alla nutida teologiska debatter skall nog föranleda mången att med tillfredsställelse notera ett par yttranden i Herdabrevet. »Lekmannen på området», heter det sålunda där, »frågar sig, om icke stundom de lutherska synpunkterna drivas till en ytterlighet, som reformatorn själv skulle ha avvisat». Borde icke, fortsätter författaren, den systematiska teologien ställa frågan, »om dessa tankar från gångna århundraden — bland dem också Luthers — även i nutiden äga giltighet».

Vad som i Herdabrevet tilldragit sig största uppmärksamheten är väl ärkebiskopens ståndpunktstagande mot tanken på kvinnliga präster. Det torde vara överflödigt att här ingå på denna delikata fråga. Det är föga populärt att säga ett »non possumus» till denna reform. Allmänheten synes icke ha lätt att förstå betänkligheterna på kyrkligt håll. Man må emellertid ha vilken mening som helst beträffande riktheten av Brilioths ståndpunkt, ingen skall dock kunna underlåta att se, att här talar en man, som vågar säga sin mening även när denna måste ådraga honom en hel del ogillande.

Det är intressant att jämföra ärkebiskopens herdabrev med det som några veckor senare utsändes av efterträdaren på biskopstolen i Växjö, Elis Malmeström. Denne har givit sin hälsning till det nya stiftet formen av en teologisk meditation över 2 Kor. 8:9 »I kännen vår Herres, Jesu Kristi, nåd, huru han, som var rik, likväl blev fattig för eder skull, på det att I genom hans fattigdom skullen bliva rika».

Litteratur

Från dessa djupa ord hämtar författaren fram en rad tankar om människans eviga problem. Ut ifrån sitt tema kommer även Malmeström in på det allmänna tidsläget. Liksom ärkebiskopen stannar Växjöbiskopen inför oemotsvarigheten mellan den alltmera fulländade tekniken och andelivet, som icke förmår dirigera de lösta naturkrafterna till välsignelse. »Den nutida precisionen har, t. ex. vid mätning och vägning inom medicinens och kemins områden, drivits till fulländning. *Men* — samma fulländning möter oss vid fällning av bomber och beräkning av kulbanor.» Rationaliseringen har haft icke beräknade följder: »barbariseringen av hela livsområden, en nära nog till grunden gående upplösning av de historiskt framvuxna gemenskapsformerna, rotlösheten på de fria associationernas mark, massrörelser och kollektiva samfundsmakter, som rymmer ingen eller blott en obetydlig personlig gemenskap... Där naturen övervunnits har en natur av ny art trätt fram, en natur på kulturlivets eget område, och denna nya natur är verkligen icke lättare att behärska än den gamla var». Författaren finner, att något fattas: »Något bortom all teknik och all vetenskap. Instinktiv visshet om en gemenskap, som icke sviker, trygghet mitt ibland tingen, eftersom de blott äro mina tjänare, en tro, som bygger bro under mina steg, där jag går fram, den rikedom, som gör mig fattige offervillig.» Malmeström pekar med oro på de faror som hota människan i denna standardiseringens, masspropagandans och nivellerings tid, faror särskilt för de unga: »Kan man så knäcka deras självständighet, grumla deras samveten och ställa in dem i den stora process, där alla värden relativiseras, så att deras färg blir grå, har man vunnit spelet med dem — de skola nog låta sig ledas. Så sjunker människan — läs det ordet sakta! — denna enskilda människa ned i det standardiserat gråa...» Huvuddelen av framställningen är koncentrerad kring det kristna frälsningsmysteriet. Det må tillåtas ännu ett citat: »Så djupt ned går den typiskt kristna gemenskapen, så långt ned gick Jesu gärning på korset, att ingen form av nöd eller misslyckande skulle kunna ligga utom räckhåll för hans erfarenheter och därmed också för hans frälsande makt.» Biskop Malmeströms herdabrev är alltigenom prägladt av hans kloka och nobla personlighet.

Hans Cnattingius.